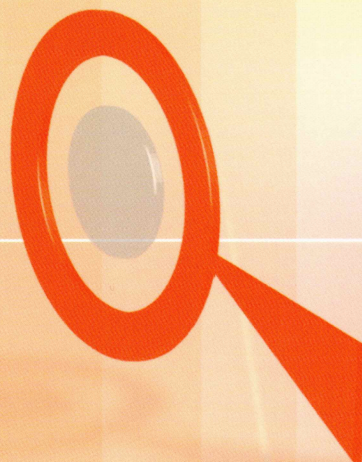

УНАПРЕЂИВАЊЕ КВАЛИТЕТА И ДОСТУПНОСТИ ОБРАЗОВАЊА У СРБИЈИ

Емилија ЛАЗАРЕВИЋ
Николета ГУТВАЈН
Душица МАЛИНИЋ
Нада ШЕВА

Уреднице

Библиотека
„ПЕДАГОШКА ТЕОРИЈА И ПРАКСА“

47

УНАПРЕЂИВАЊЕ КВАЛИТЕТА
И ДОСТУПНОСТИ ОБРАЗОВАЊА У СРБИЈИ

Издавач

Институт за педагошка истраживања

За издавача

Николета Гутвајн

Уреднице

Емилија Лазаревић, Николета Гутвајн,
Душица Малинић и Нада Шева

Лектор

Јелена Стевановић

Технички уредник

Јелена Станишић

Дизајн корица

Бранко Цветић

Програмски прелом и штампа

Кућа штампе плус
www.stampanje.com

ISBN 978-86-7447-142-5

Тираж

300

ИНСТИТУТ ЗА ПЕДАГОШКА ИСТРАЖИВАЊА

УНАПРЕЂИВАЊЕ КВАЛИТЕТА
И ДОСТУПНОСТИ ОБРАЗОВАЊА У СРБИЈИ

Уреднице

Емилија Лазаревић, Николета Гутвајн,
Душица Малинић и Нада Шева

БЕОГРАД
2018.

ИНСТИТУТ ЗА ПЕДАГОШКА ИСТРАЖИВАЊА

Рецензенти

Проф. др Снежана Стојиљковић

Проф. др Оливера Кнежевић-Флорић

Проф. др Сања Ђоковић

Радови у књизи представљају резултат рада на пројекту *Унапређивање квалитета и доступности образовања у процесима модернизације Србије* (бр. 47008) чију реализацију финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (2011–2018).

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд

159.947.5-057.874(082)

37.015.3:159.953.5(082)

37.014.5(497.11)(082)

УНАПРЕЂИВАЊЕ квалитета и доступности образовања у Србији : уреднице Емилија Лазаревић ... [i dr.]. - Београд : Институт за педагошка истраживања, 2018 (Београд : Кућа штампе плус). - 336 стр. : граф. прикази ; 24 cm. - (Библиотека Педагошка теорија и пракса ; 47)

"Радови у књизи представљају резултат рада на пројекту "Унапређивање квалитета и доступности образовања у процесима модернизације Србије"...--> прелим. стр. - Тираж 300. - Стр. 7-14: Предговор / Уреднице. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Регистар.

ISBN 978-86-7447-142-5

1. Лазаревић, Емилија [уредник] [аутор додатног текста]

а) Ученици - Мотивација - Зборници б) Наставници - Стручно усавршавање - Зборници с) Учење учења - Зборници д) Србија - Образовна политика - Зборници

COBISS.SR-ID 272243468

ПРЕДШКОЛСКИ ПРОГРАМИ У СРБИЈИ КАО ПРЕТПОСТАВКА ОСТВАРИВАЊА КВАЛИТЕТА ВАСПИТНЕ ПРАКСЕ

Емина Копас-Вукашиновић¹

Факултет педагошких наука, Универзитет у Крагујевцу, Јагодина

Национални стратешки правци развоја друштвене бриге о деци и предшколског васпитања и образовања утврђени су на основу анализе постојећег стања. Осим недовољног обухвата деце системом институционалног предшколског васпитања и образовања и недовољно развијене мреже предшколских установа, овом анализом су утврђени следећи недостаци: да предшколске установе нису довољно осетљиве за потребе породице и њено укључивање у рад установе; да нису довољно отворене ка заједници и могућим различитим учесницима у васпитању и образовању деце, као што су представници локалне заједнице, установе културе и спорта; да је евидентан недовољан развој инклузивног приступа деци којој је потребна посебна друштвена подршка; да постојећи различити алтернативни програми нису интегрисани у систем институционалног предшколског васпитања и образовања и да су изражени неуједначеност у квалитету ових програма и недостатак механизма за праћење квалитета њихове реализације (Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine, 2012). Поменуте слабости у систему друштвене бриге о деци и предшколског васпитања и образовања односе се на системску организацију и расподелу одговорности унутар овог дела образовног система.

Такође је констатовано да посебан проблем и посебну слабост овог система представља неуједначеност квалитета васпитнообразовне праксе, да није успостављен систем стандарда квалитета и механизми његовог праћења, те да је неопходно отворати предшколске установе које ће бити флексибилно организоване, усмерене на развој дечијих потенцијала и остваривање њихових права. Притом, акценат је на организовању активности са децом кроз игру, чиме је могуће осигурати квалитет васпитнообразовног

---

¹ E-mail: emina.kopas@pefja.kg.ac.rs

рада унутар система (Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine, 2012).

Изнете контатације нас упућују на потребу сагледавања стања у систему нашег институционалног предшколског васпитања и образовања, посебно у контексту квалитета организовања рада у предшколским установама. Фрагментарно представљање резултата вишегодишњих истраживања требало би да допринесе конкретизацији стања у систему предшколског васпитања и образовања, када је реч о реализацији актуелног предшколског програма, који јесте претпоставка остваривања квалитета васпите праксе.

Истраживачки подаци биће представљени у оквиру следећих сегмената: а) квалитет реализације актуелног предшколског програма у Србији; б) могућности за његову реализацију у складу са стратешким правцима развоја предшколског васпитања и образовања и ц) претпоставке за остваривање квалитета васпитне праксе. Резултати до којих смо дошли у поменутиим истраживањима могу се груписати у две тематске целине, у односу на поменуте стратешке правце развоја система друштвене бриге, васпитања и образовања деце предшколског узраста:

- 1) развој идеја о предшколском васпитању и образовању као полазиште за развој предшколских програма;
- 2) целовитост и интегритет у систему савременог институционалног предшколског васпитања и образовања.

■ Теоријски приступ изучавању теме

Курикулум предшколског васпитања и образовања представља једно од најважнијих средстава за квалитетно и равноправно образовање све деце раних узраста. Такође, он је одраз времена у којем је настајао, друштва и културе као значајних полазишта за његову израду. Истовремено, курикулум представља модел пројекције за будуће квалитетно одрастање деце у ванпородичној средини, за њихов целовит и хармоничан развој, васпитање и социјализацију, у складу са индивидуалним потребама, правима и потенцијалима сваког детета (Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine, 2012).

У систему институционалног образовања и васпитања предшколско васпитање и образовање представља први корак ка остваривању доступности и унапређивања квалитета образовања. На нашим просторима, од оснивања првих предшколских установа до данас, развој предшколских

програма је текао узлазном линијом, од незваничних и полузваничних до актуелних *Општих основа предшколског програма*, програмског документа који од 2006. године постоји у нашој педагошкој пракси и који по својој структури великим делом садржи елементе савремених курикулума (Kopas-Vukašinić, 2010; Kopas-Vukašinić & Savović, 2015). Поменути развој предшколских програма у Србији, како у односу на њихов садржај и структуру, тако и у односу на конкретизоване функције и начела, одређује развој предшколског васпитања и образовања, као дела јединственог система институционалног образовања и васпитања. Утемељени на фребелијанским основама, хуманистичкој оријентацији васпитања и холистичком приступу у поучавању и учењу деце предшколског узраста, предшколски програми су засновани на заједничким елементима дечијег развоја, као физичког, сазнајног, социјалног и афективног бића, које је активно и креативно у процесу сопственог развоја и васпитања. Такође, они су одређени захтевима који се односе на отвореност и слободу васпитнообразовног процеса у предшколским установама и другим институцијама које се баве предшколским васпитањем и образовањем. До данас је оваквом филозофијом васпитања и полазним основама за развој предшколских програма означен је педагошки правац утемељења когнитивно-развојних и делимично стурктурираних прешколских програма, са елементима матурацијско-социјализацијског одређења, у контексту отвореног система, који је усмерен на дечију спонтаност и иницијативност (Klemenović, 2009; Kopas-Vukašinić, 2011; Kopas-Vukašinić, 2013). То подразумева однос према детету као основној одредници програма и отвореност према променама, односно могућност редефинисања циљева, задатака и метода васпитања и образовања у читавом систему, чиме се указује на значај отворености у простору, времену, програму и односима васпитача и деце, све са циљем подршке целокупном развоју деце. На тај начин се јавља потреба да се развије предшколски програм који подразумева флексибилан приступ васпитача у његовој реализацији, потребу аутономности у програмирању, остваривању и вредновању предшколског васпитања и образовања, односно програма који је подређен с једне стране индивидуалним својствима и потребама деце, а са друге стране захтевима школског система, потребама и могућностима друштвене заједнице, све у функцији остваривања еманципаторског циља васпитања и целовитог развоја свих дечијих потенцијала (Kamenov, 1999; Kennedy, 2007; Kopas-Vukašinić, 2011a; Kopas-Vukašinić 2015; Pravilnik о

Opštim osnovama predškolskog programa, 2006; Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine, 2012).

Овакви програмски исходи су одређени јасно конкретизованим циљевима предшколског васпитања и образовања, али и компетенцијама, професионалним капацитетима и квалитетима васпитача. То подразумева да су они спремни да у раду са децом испољавају креативну иницијативу, да имају експлоративан, оригиналан и флесибилан приступ у организовању активности, да су спремни да себе успешно изражавају у различитим активностима са децом и истовремено да очувају спонтано изражавање сваког детета, да критички евалуирају туђа и сопствена постигнућа, чиме у значајној мери могу допринети будућем развоју предшколског васпитања и образовања (Hébert & Hartley, 2006; MacLean, 2008; New Vision for Education, 2015; Pahl, 2008).

Посебно је значајно размотрити теоријске претпоставке организовања активности кроз игру која је основна активност деце предшколског узраста, усмерена на њихово учење и целовит развој, од физичких и когнитивних, преко соцоемоционалних, до развоја комуникације и стваралаштва. Многобројни истраживачи учења и развоја предшколског детета се слажу у констатацијама да је игра специфичан начин учења, посебно деце предшколског узраста. Играјући се, дете упознаје околину, открива њене као и сопствене могућности, али истовремено и делује на њу. Дечија игра и стваралаштво су у комплементарном односу, јер деца кроз игру испробавају сопствене могућности, испољавају своје креативне потенцијале и док то чине, она се играју. Кроз игру деца асимилирају своја знања и искуства у сопствене системе и тако унапређују своје когнитивне функције и способности. Истовремено, у игри се подстиче развој дечије друштвености, самосталности и индивидуалне одговорности (Glaveanu, 2011; Kamenov, 1989; Kopas-Vukašinović, 2012a; Oblinger, 2006; Pravilnik o Opštim osnovama predškolskog programa, 2006; Whitebread, 2012). Значај игре за дечији развој одређен је и стратешким мерама развоја предшколског васпитања и образовања, у којима се јасно констатује, када је реч о осигурању квалитета унутар система, да је неопходно „стављање у средиште васпитно-образовних програма дечје активности које иницирају васпитачи или деца, а кључне су игровне активности деце“ (Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine, 2012).

На основу изнетих теоријских претпоставки и стратешких праваца развоја система предшколског васпитања и образовања – који су истовремено полазна основа за унапређивање предшколских програма и

одредница квалитета рада у предшколским установама, у овом прегледном раду ће бити представљени резултати до којих смо дошли анализом садржаја програмских и стратешких докумената и истраживањем педагошке праксе. Пошли смо од констатације да се у систему институционалног предшколског васпитања и образовања рад са децом предшколског узраста одвија у складу са актуелним *Општим основама предшколског програма*. Полазишта за даљи развој овог програма проналазимо у некада актуелним предшколским програмима у Србији, што може бити показатељ да су аутори ових програма развијали идеје које и данас одређују квалитет савременог предшколског васпитања и образовања, те да их стога никако не би требало занемарити. Такође, можемо претпоставити да искуства из праксе упућују на потребу прилагођавања и мењања актуелног програма, у складу са захтевима савремених наунотехнолошких, педагошких, социјалних и културних промена.

■ Резултати истраживачких активности и емпиријски налази

Као што је истакнуто у уводу овог рада, резултати наших истраживања су систематизовани у две тематске целине: о развоју идеја о предшколском васпитању и образовању које су биле полазишта за развој предшколских програма и које су и данас актуелне; и о остваривању начела целовитости и интегритета у раду са децом предшколског узраста. Сматрамо да су ова два контекста посебно значајна за даљи развој система друштвене бриге о деци и система предшколског васпитања и образовања.

Бавећи се питањима традиционалног и савременог у курикулумима предшколског васпитања и образовања, као и анализом садржаја некада и данас актуелних предшколских програма, покушали смо да утврдимо колико се у савременим предшколским програмима могу препознати полазне основе за развој деце предшколског узраста које су егзистирале у првим предшколским програмима у Србији, крајем 19. и почетком 20. века, када су отворане и прве предшколске установе. Представљене су основне педагошке идеје на којима су засноване актуелне *Опште основе предшколског програма*, а које су постојале и у првим незваничним и полузваничним програмима, чиме је проверена њихова актуелизација. Такође је требало испитати колико се савремени програмски циљеви „ослањају“ на одавно утврђене циљне оријентације у поменутиим првим предшколским програмима. Жеља нам је била да се отргну од заборава педагошке идеје на којима су утврђени први

предшколски програми, а које су и данас актуелне, те да се оне неосновано не представљају као творевина савременог предшколског васпитања и образовања. Потврђено је да савремене педагошке основе за учење и развој предшколског детета датирају од оснивања првих предшколских установа и засноване су на Фребеловим схватањима детета и детињства, његовим истицањем значаја васпитања у раном детињству, одређењивањем игре као васпитног средства, развијањем дидактичког материјала, истицањем значаја дечије самосталности, спонтаности и слободе за њихов развој (Kamenov, 1999). Његове идеје су до данас остале окосница учења и развоја деце предшколског узраста. На тим основама су одређени и циљеви свих наредних предшколских програма. Како у првим предшколским програмима, тако су и данас ови циљеви представљени у односу на значај развоја дечијих потенцијала, од развоја њихових интелектуалних капацитета, јачања дечијег здравља, развоја социјалних и моралних вредности, култивисања емоција, до подстицања самосталности, слободног и креативног изражавања (Koras-Vukašinović, 2010; Pravilnik о Opštini osnovama predškolskog programa, 2006). Сигурно је да у актуелним програмским моделима запажамо савремене трендове, пре свега у односу на начине реализације садржаја и активности. Истовремено, у њима препознајемо идеје класика предшколске педагогије о учењу и развоју деце предшколског узраста које не би требало заборавити, нити их величати као тековине савремених педагошких сазнања (Koras-Vukašinović, 2011a; Koras-Vukašinović, 2013; Koras-Vukašinović, 2015; Koras-Vukašinović, 2016).

Савремени предшколски програми су конкретизовани према теоријским одређењима садржајних и структурних елемената програма, као и потребама савременог друштва, могућностима родитеља и деце. Овим истраживањима смо такође желели да утврдимо колико садржај и структуру првих предшколских програма данас одређује концепт савремених предшколских курикулума. Од оснивања првих предшколских установа до данас, садржај и структура предшколских програма су трпели значајне системске промене, уз перманентну потребу да се конкретизују и усложњавају елементи структуре програма. У различитим друштвеним околностима мењали су се и развијали предшколски програми у Србији, а да је притом у њима опстајао и био препознатљив општи педагошки контекст (основне идеје о развоју и учењу деце предшколског узраста, припремна функција предшколске установе, јединствено деловање породице и установе). Ове идеје су опстајале у свим предшколским програмима у Србији. Резултати

истраживања су потврдили нашу претпоставку да педагошки контекст у којем су настајали први предшколски програми у Србији значајно одређује и концепт савремених предшколских курикулума. У односу на данас актуелни предшколски програм у Србији овај контекст се препознаје у његовим различитим сегментима, од циљних оријентација (развој дечијих потенцијала, способности и вредности), утврђених функција предшколске установе (припрема деце за полазак у школу, стварање подстицајне средине за учење и развој, допуна породичном васпитању и стручно оспособљавање родитеља за васпитно деловање), начела васпитнообразовног рада (начело целовитости и интегритета, животности, праћења и подстицања дечије игре, социјане интеграције, активирања и осамостаљивања) (Kopas-Vukašinić, 2010; Pravilnik о Opštini osnovama predškolskog programa, 2006). Овакав закључак може подстаћи истраживаче да се озбиљније позабаве питањима иновација у систему предшколског васпитања и образовања, шта оне подразумевају и у којој мери су оне, заправо, новине у односу на оно што је некада детерминисало концепт предшколских програма. Значајно је и питање колико се данас у савременим курикулумима зналачки руководимо вредностима које су егзистирале на самом почетку стварања и развијања предшколских установа и програма у Србији, а које нам у тумачењу и реализацији савремених курикулума могу бити корисне.

Након скоро десет година, од када је донет актуелни предшколски програм, нужно се јавља потреба да се даље развија курикулум предшколског васпитања и образовања. Притом не смемо занемарити друштвено-историјски и педагошки контекст у којем су се од оснивања првих предшколских установа до данас развијали предшколски програми у Србији. Такође, полазна основа за припрему новог предшколског програма морају бити савремена сазнања до којих су наука и педагошка пракса дошле, у националним и иностраним оквирима. На крају, али не мање битни јесу ставови васпитача о функцијама савременог предшколског васпитања и образовања, као и циљним оријентацијама за реализацију предшколских програма, који се морају сагледати као значајне полазне основе за развој курикулума, посебно када је реч о припреми деце за полазак у школу. Не може се занемарити ни чињеница да овом задатку треба приступити свеобухватно и комплементарно, када је реч с једне стране о садржају и структури програма, а с друге стране у односу на субјекте који посредно или непосредно јесу одговорни за његов развој и реализацију, од универзитетских наставника до васпитача у предшколским установама и учитеља у школама.

У односу на захтев за остваривање програмског начела целовитости и интегритета у систему предшколског васпитања и образовања, покушали смо да испитамо како се у предшколским установама организују активности којима се доприноси развоју свих дечијих потенцијала. Један од основних стратешких праваца развоја система друштвене бриге о деци и предшколског васпитања и образовања јесте целовитост и интегритет у овом систему. Овај захтев је представљен кроз јасно дефинисану основну функцију система друштвене бриге и васпитања и образовања деце предшколског узраста, „...стварање услова за квалитетно живљење,... и за целовити и хармоничан развој, васпитање и социјализацију деце, у складу с потребама сваког детета и у духу савремених схватања права детета“ (Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine, 2012: 13). Истраживали смо на који начин васпитачи реализују активности са децом у предшколској установи које доприносе развоју свих дечијих потенцијала, од физичких и когнитивних способности до развоја дечије креативности.

Када је реч о говорним активностима у функцији развоја дечије креативности, циљ нашег истраживања био је да утврдимо на који начин деца испољавају своје говорно стваралаштво, путем замишљања и кроз сопствене конструкције одређених збивања, у активностима које подразумевају завршавање приче, коју је започео васпитач и прекинуо је у извесном драматичном моменту. У односу на овај циљ одређени су истраживачки задаци: 1) утврдити да ли и на који начин деца испољавају своју способност замишљања, при конструисању збивања која треба да уследе на крају приче; 2) утврдити да ли су деца проналазила оригинална решења за завршетак приче; 3) утврдити колико су деца у активностима испољила способност повезивања уобичајено неповезаних појмова, што је још један показатељ њиховог креативног израза у говорним активностима. Процењивањем дечијих замишљања и пројективном анализом осмишљених конструкција, онога што се могло десити на крају приче, потврђено је да говорне активности деце предшколског узраста, организоване у предшколским установама, доприносе испољавању и даљем развијању њихових креативних потенцијала. Од укупно шездесет деветоро испитане деце, њих шездесет петоро је исказало могуће конструкције збивања које су у највећем броју случајева представљене на нивоу нереалног, нестварног, што се може одредити као претпоставка њиховог креативног потенцијала. У прилог овој констатацији иде и податак да је највећи број деце у својим конструкцијама испољавао своју оригиналност (непоновљивост), која јесте

једна од значајних карактеристика креативности, док је у једном броју ових конструкција оригиналност, у извесном смислу, била прикривена. Дечији креативни потенцијал у овим активностима било је могуће сагледати и на основу очигледних и јасних повезивања уобичајено неповезаних појмова у презентованим конструкцијама (могућим збивањима на крају приче). Ова три квалитативна показатеља креативности у говорном стваралаштву (замишљање и конструкција на нивоу нереалног, оригиналност, повезивање уобичајено неповезаних појава) детерминисана су и као дечије способности, које је пожељно развијати на предшколском узрасту. Оне подразумевају испољавање креативних потенцијала деце, као основе њиховог квалитетног развоја. Претпоставка је да овакве говорне активности, у различитим варијантама и уз постепено додавање тежих захтева, јесте могуће и пожељно организовати касније и са децом школског узраста, посебно у млађим разредима основне школе (Kopas-Vukašinić i Jovanović, 2012; Kopas-Vukašinić, 2012b).

Полазећи од констатације да је јединстено васпитно деловање предшколске установе и родитеља, као и добра комуникација између њих, значајна одредница отворености система предшколског васпитања и образовања, предуслов квалитета дечијег развоја и његове добре припреме за полазак у школу, значајно је у овом раду изнети резултате истраживања који упућују на ставове родитеља о задацима васпитача у припреми деце за наставу почетног писања. Када је реч о припреми деце за наставу почетног писања, јединствено деловање ових чинилаца подразумева њихову спремност да детету креирају подстицајну средину за развој, да га окружују различитим животним ситуацијама и могућностима за деловање и учење. Утврђени су следећи истраживачки задаци: 1) испитати ставове родитеља у односу на постављену тврдњу да васпитач треба да припрема децу за писање, али не и да их учи да пишу; 2) испитати ставове родитеља у односу на постављену тврдњу да би још у млађим васпитним групама васпитачи требало да развијају код деце способности за писање; 3) испитати ставове родитеља у односу на постављену тврдњу да активности којима васпитач у предшколској установи припрема децу за писање треба да буду идентичне активностима које ће учитељи реализовати са децом на почетку првог разреда основне школе. Такође, требало је утврдити да ли постоје разлике у ставовима испитаника у односу на место становања, полну структуру и степем образовања испитаних родитеља. Разматрајући ставове родитеља о задацима васпитача у припреми деце за наставу почетног писања, дошли смо

до следећих закључака. Већина родитеља сматра да би васпитачи требало да припремају децу за писање, али не и да их уче да пишу, као и да би васпитачи још у млађим васпитним групама требало да развијају код деце различите способности за овладавање вештином писања. Међутим, родитељи су подељени у вези са констатацијом да би активности које васпитачи и учитељи реализују током припрема за наставу почетног писања требало да буду идентичне, што упућује на констатацију да родитељи нису у потпуности упознати са захтевима и циљевима припреме деце предшколског узраста за писање и да је потребно остварити бољу сарадњу међу њима, у домену педагошко-психолошког усавршавања родитеља. Потврђено је да родитељи оба пола на исти начин сагледавају задатке васпитача у припреми деце за описмењавање, али су разлике уочљиве у зависности од степена образовања родитеља. Родитељи, чији је степен образовања виши, на нешто обухватнији начин сагледавају улогу васпитача и програмске захтеве васпитнообразовног рада у припреми деце предшколског узраста за писање. С тим у вези, требало би родитељима, осим циљева опште припреме, благовремено предочити и циљеве посебне припреме деце за полазак у школу која подразумева реализацију садржаја и развијање дечијих способности, којима им се помаже да касније лакше овладају школским наставним садржајима (Kopas-Vukašinović, 2014; Lazarević i Kopas-Vukašinović, 2016; Kopas-Vukašinović, Stevanović & Stanojević, 2017).

Начело остваривања целовитости и интегритета, као одредница актуелног предшколског програма у Србији, јесте претпоставка остваривања континуитета у систему предшколског и школског образовања и васпитања. Кроз анализу програмских садржаја физичких и математичких активности у предшколској установи и школи покушали смо да утврдимо на који начин је могуће умањити дисконтинуитет у поменутим системима. У односу на остваривање васпитних задатака предшколске установе и школе, као и у односу на реализацију образовних садржаја, дисконтинуитет у систему је евидентан. Када је реч о васпитним задацима, чињеница је да се предшколска установа континуирано и врло смислено бави њиховом реализацијом, с обзиром да је учење деце предшколског узраста узгредно, те да је њихова основна активност игра, а основна делатност васпитна. Од развијања дечијих навика (хигијенских, радних и навика културе понашања) до развијања физичких и когнитивних способности и дечије самосталности, затим способности креативног изражавања, усвајања моралних норми, до култивисања емоција и социјалне адаптације, реализација васпитних

задатака подразумева њихово планирање и разраду у етапним плановима и оперативним програмима рада васпитача у предшколској установи. Нажалост, у школи, као превасходно образовној институцији, васпитни рад остаје на маргинама и препуштен је професионалности учитеља. Стога је нужно пронаћи могућности јединственог деловања васпитача и учитеља у раду са децом у предшколској установи и школи у систему институционалног васпитања и образовања, што подразумева програмско повезивање у односу на циљеве, задатке и садржаје васпитног рада у предшколској установи и школи, а затим и стварање услова за организацију наставних активности кроз игру у млађим разредима основне школе (Kopas-Vukašinić, 2011; Kopas-Vukašinić, 2016).

Полазећи од констатације да преласком из предшколске установе у школу деца и даље имају интензивну потребу за игром, да у овом периоду интериоризације практичних радњи игра има посебну функцију, намеће се питање колико је игра заступљена у наставним програмима у млађим разредима основне школе. Мада у систему наставе она не представља основну активност, што јесте била у организованим активностима у предшколској установи, организација наставних активности кроз игру доприноси лакшој адаптацији ученика на школске обавезе, успешнијем повезивању наставних садржаја и усвајању знања. Ове констатације су нам биле значајна полазна основа за компаративну анализу с једне стране програмских садржаја који се односе на усвајање математичких појмова и развијање општих физичких способности у предшколској установи, а са друге стране садржаја наставе математике и физичког васпитања у првом разреду основне школе. Циљ нашег истраживања је конкретизован у два правца: 1) компаративном анализом предшколских и школских програмских садржаја у области математике и физичког васпитања испитати могућности реализације наставних активности кроз игру; 2) утврдити могућности за остваривање континуитета у систему предшколског и школског образовања и васпитања, организацијом наставе математике кроз игру, за ученике првог разреда основне школе. Резултати истраживања су потврдили, али само у теоријскоаналитичком контексту, не и у пракси, да програмски садржаји наставе математике, за ученике првог разреда основне школе, нуде могућности реализације наставних садржаја кроз игру, што треба искористити да би се деца лакше прилагодила на школске активности и обавезе. Ово би допринело остваривању континуитета у систему институционалног предшколског и школског образовања и васпитања. Могућности су разноврсне када је у

питању планирање и организовање наставних активности кроз игру у настави математике, применом различитих врста и варијанти пре свега дактичких и конструкторских игара (Koras-Vukašinović i Stojanović, 2012). Када је реч о физичком васпитању, ту је ситуација повољнија, с обзиром да је програмска основа садржаја за ове активности и на најстаријем предшколском и на школском узрасту одређена: а) дечијим развојним могућностима, условима и потребама за развој крупне и ситне моторике, основних покрета и општих способности за развој деце предшколског и млађег школског узраста; б) програмским захтевима у оквиру физичког васпитања који су и у предшколској установи и у школи одређени условима и поступцима који се тичу организовања различитих врста и варијанти покретних игара и спортских активности (Koras-Vukašinović, 2014a).

■ Закључци и педагошке импликације

Према националним стратешким правцима развоја система институционалног предшколског васпитања и образовања до 2020. године, као и на основу изнетих резултата истраживања, закључци овог рада ће бити представљени у виду препорука за даљи развој овог система и унапређивање квалитета педагошке праксе.

Теоријска сазнања и истраживачки показатељи потврђују нашу претпоставку да је неопходно организовано и комплементарно деловање, на различитим институционалним нивоима, како би се превазишли постојећи проблеми и унапредио систем институционалног предшколског васпитања и образовања. Перманентно праћење, сагледавање и унапређивање квалитета рада у предшколским установама, даљи развој курикулума заснован на пажљиво одабраним и конкретизованим начелима и полазним основама, као и јединствено деловање предшколске установе, породице и школе у правцу остваривања континуитета у јединственом систему јесу захтеви који одређују претпоставке квалитетног развоја предшколског детета. У прилог овој констатацији износимо импликације за превазилажење постојећих проблема и унапређивање педагошке праксе.

- 1) Истраживањима стања и проблема у раду са децом у предшколским установама морамо се почети бавити свеобухватније, системски и јединствено, на различитим државним и друштвеним нивоима, од највиших државних институција (Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, Национални просветни савет,

- Завод за унапређивање образовања и вапитања, научни институти) до васпитача у предшколским установама, родитеља деце предшколског узраста и учитеља у основним школама.
- 2) Оваква истраживања, сврсисходна и целовита у односу на свеукупну организацију живота и рада у предшколским установама, а према утврђеним стратешким циљевима и исходима предшколског васпитања и образовања, подразумевају трагање за системским решењима припреме деце за полазак у школу и њихову адаптацију на нову средину и захтеве, организовањем активности кроз игру. Такође, подразумевају и трагање за начинима подизања квалитета институционалног предшколског васпитања и образовања у Србији у односу на стварање услова за развој свих дечијих потенцијала.
  - 3) Проблеми у систему предшколског васпитања и образовања препознају се у сегменту развоја предшколског програма и програмских модела, који у нашим условима постоје од 2006. године. Након овако дугог периода очекивано је да су неопходне његове измене, допуне и конкретизација у контексту актуелних збивања у образовању, науци, техници и технологији. Притом, сигурно не треба занемарити карактеристике како актуелног предшколског програма, тако и некадашњих програма, као ни идеје на којима су они заснивани, методичка упутства која су одређена принципима васпитнообразовног рада са децом предшколског узраста. Било би неосновано трагати за новим предшколским програмом, а занемарити све што је било добро и корисно у претходним програмским документима; оно што смо имали, а што је и данас актуелно у савременом концепту развоја предшколског васпитања и образовања. Исправност и квалитет нашег деловања у правцу развоја предшколског програма подразумева гледање у прошлост, проверу садашњости и тиме припрему за будући развој система институционалног предшколског васпитања и образовања.

■ Литература

- ☞ Glaveanu P.V. (2011). *Children and creativity: a most (un)likely pair?* London: LSE Research Online. Retrieved February 9, 2018 from the World Wide Web http://eprints.lse.ac.uk/37745/1/Children_and_creativity_a_most_%28un%29likely_pair%28lsero%29.pdf
- ☞ Hébert, Y. & Hartley, W. J. (2006). Personalised Learning and Changing Conceptions of Childhood and Youth, *Personalising Education*, pp. 63-73.
- ☞ Kamenov, E. (1989). *Intelektualno vaspitanje kroz igru*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. Sarajevo: „Svjetlost“.

- ☞ Kamenov, E. (1999). *Predškolska pedagogija*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- ☞ Kennedy, D. (2007). *Writing and Using Learning Outcomes*. Cork: University College Cork.
- ☞ Klemenović, J. (2009). *Savremeni predškolski programi*. Novi Sad: Savez pedagoških društava Vojvodine. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača.
- ☞ Kopas-Vukašinić, E. (2010). *Predškolski programi u Srbiji*. Jagodina: Pedagoški fakultet.
- ☞ Kopas-Vukašinić, E. (2011). Ostvarivanje kontinuiteta u sistemu institucionalnog predškolskog i školskog obrazovanja i vaspitanja. *Pedagogija*, 66(2), 272-281.
- ☞ Kopas-Vukašinić, E. (2011a). Predškolski programi u Srbiji: razvoj i perspektive, *Uzdanica*, 8(2), 127-137.
- ☞ Kopas-Vukasiniovic, E. (2012a). Game as the Basis for Qualitative Relationships in a Community. In J. T. Karlovitz (eds.), *Current Issues in Theory and Practice of Education* (143-150). Budapest: Assosiation of Educational Sciences.
- ☞ Kopas-Vukašinić, E. (2012b). Pristup podsticanju dečije inicijative, saradnje i stvaralaštva na predškolskom uzrastu. U J. Šefer i J. Radišić (ur.), *Stvaralaštvo, inicijativa i saradnja – Implikacije za obrazovnu praksu, II deo* (139-157). Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- ☞ Kopas-Vukašinić, E. i Jovanović, V. (2012). Govorne aktivnosti predškolske dece u funkciji razvoja njihovih kreativnih potencijala, *Nastava i vaspitanje*, 61(2), 266-279.
- ☞ Kopas-Vukašinić, E. i Stojanović, B. (2012). Razvijanje matematičkih pojmova u predškolskoj ustanovi i školi. U N. Vulović (ur.), *Metodički aspekti nastave matematike II, Zbornik radova sa Međunarodnog naučnog skupa* (169-182). Jagodina: Fakultet pedagoških nauka Univerziteta u Kragujevcu.
- ☞ Kopas-Vukašinić, E. (2013). Prvi predškolski programi u Srbiji kao polazište za savremene predškolske kurikulume, *Uzdanica*, 66(2), 97-108.
- ☞ Kopas-Vukašinić, E. (2014a). Fizičko vaspitanje predškolske dece: od ciljnih orijentacija do realizacije aktivnosti u sistemu savremenog predškolskog vaspitanja i obrazovanja. U A. Ignjatović i Ž. Marković (ur.), *Fizička kultura i moderno društvo* (45-53). Jagodina: Fakultet pedagoških nauka Univerziteta u Kragujevcu.
- ☞ Kopas-Vukašinić, E. (2014b). *Priprema dece za nastavu početnog pisanja*. Jagodina: Fakultet pedagoških nauka Univerziteta u Kragujevcu.
- ☞ Kopas-Vukašinić, E. (2015). Razvoj ideja o funkcijama predškolskog vaspitanja i obrazovanja u Srbiji, *Zbornik radova*, 18(1)7 (43-52). Kragujevac: Univerzitet u Kragujevcu, Učiteljski fakultet u Užicu.
- ☞ Kopas-Vukasinić, E. & Savović, M. (2015). Starting Points and Possibilities for Curriculum Development. In J.T. Karlovitz (edit.), *Case Studies from the Education* (69-78). Komarno: International Research Institute s.r.o.
- ☞ Kopas-Vukašinić, E. (2016). Pretpostavke kvalitetnog razvoja predškolskog deteta. U E. Kopas-Vukašinić i B. Stojanović (ur.), *Savremeno predškolsko vaspitanje i obrazovanje: izazovi i dileme*, (25-38). Jagodina: Fakultet pedagoških nauka Univerziteta u Kragujevcu.
- ☞ Kopas-Vukašinić, E., Stevanović, J. & Stanojević, V. (2017). Parents' Attitudes about the Tasks of Preschool Teachers in the Preparation of Children for the Teaching of Initial Writing, *Africa Education Review*. Retrieved February 9, 2018 from the World Wide Web <http://dx.doi.org/10.1080/18146627.2017.1279016>
- ☞ Lazarević, E. i Kopas-Vukašinić, E. (2016). Razvijenost grafomotorne sposobnosti dece predškolskog uzrasta, *Pedagogija*, 71(2). 190-201.

- ☰ MacLean, J. (2008). *Library preschool storytimes: Developing early literacy skills in children*. Retrieved February 11, 2018 from the World Wide Web <https://www.ed.psu.edu/goodling-institute/professional-development/judy-maclean-library-preschool-storytimes>
- ☰ *New Vision for Education* (2015). Geneva: World Economic Forum. Retrieved February 10, 2018 from the World Wide Web http://www3.weforum.org/docs/WEFUSA_NewVisionforEducation_Report2015.pdf
- ☰ Oblinger, D. (2006). *Simulations, Games, and Learning*. Retrieved February 10, 2018 from the World Wide Web <https://www.educause.edu/ir/library/pdf/ELI3004.pdf>
- ☰ Pahl, K. (2008). Looking with a different eye: creativity and literacy in the early years. In J. Marsh & E. Hallet (Eds.), *Desirable Literacies: Approaches to Language & Literacy in the Early Literacy in the Early Years* (pp. 140-161). London: SAGE Publications Ltd.
- ☰ *Pravilnik o Opštini osnovama predškolskog programa* (2006). Beograd: Prosvetni pregled.
- ☰ *Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine* (2012), "Sl. glasnik RS", br. 107.
- ☰ Whitebread, D. (2012). *The importance of play*. Brussels: Toy Industries of Europe.